

รายวิชา ศิลปะ (นาฏศิลป์)

รหัสวิชา ศ๒๒๑๐๒

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

เรื่อง ละครตีกด่าบรรพ์ ละครพันทาง
ละครเสภา

ครูผู้สอน ครูโชติกา สมพงษ์

ครูนันทวัน ทองทิพย์

เรื่อง ละครตีกตำบรर्थ
ละครพันทาง ละครเสภา

คำถามชวนคิด

นักเรียนคิดว่าภาพการแสดงละครที่นักเรียนได้เห็น ทั้ง ๓ ภาพ นั้นเป็นภาพของการแสดงละครเรื่องอะไร ให้นักเรียนลองวิเคราะห์เชื่อมโยงคำตอบ ดังนี้

๑. ละครเสภา เรื่อง ชุนช้างขุนแผน ตอน พระไวยแตกทัพ
๒. ละครดึกดำบรรพ์ เรื่อง นางเสือง
๓. ละครพันทาง เรื่อง ราชาริราช ตอน สมิงพระรามอาสา

๑. ละครเรื่องอะไร?

๑. ละครเสภา เรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ
- ✓ ๒. ละครดึกดำบรรพ์ เรื่อง นางเสือง
๓. ละครพันทาง เรื่อง ราชอิรราช ตอน สมิงพระรามอาสา

๒. ละครเรื่องอะไร?

๑. ละครเสภา เรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ
๒. ละครดึกดำบรรพ์ เรื่อง นางเสือง
- ✓ ๓. ละครพันทาง เรื่อง ราชธิดา ตอน สมิงพระรามอาสา

๓. ละครเรื่องอะไร?

- ✓ ๑. ละครเสภา เรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ
- ๒. ละครดึกดำบรรพ์ เรื่อง นางเสือง
- ๓. ละครพันทาง เรื่อง ราชอิรราช ตอน สมิงพระรามอาสา

จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ สามารถอธิบายความเป็นมา และลักษณะของละครดึกดำบรรพ์ได้อย่างถูกต้อง
๒. ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ สามารถอธิบายความเป็นมา และลักษณะของละครพันทางได้อย่างถูกต้อง
๓. ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ สามารถอธิบายความเป็นมา และลักษณะของละครเสภาได้อย่างถูกต้อง

ละครตึกดำบรรพ์

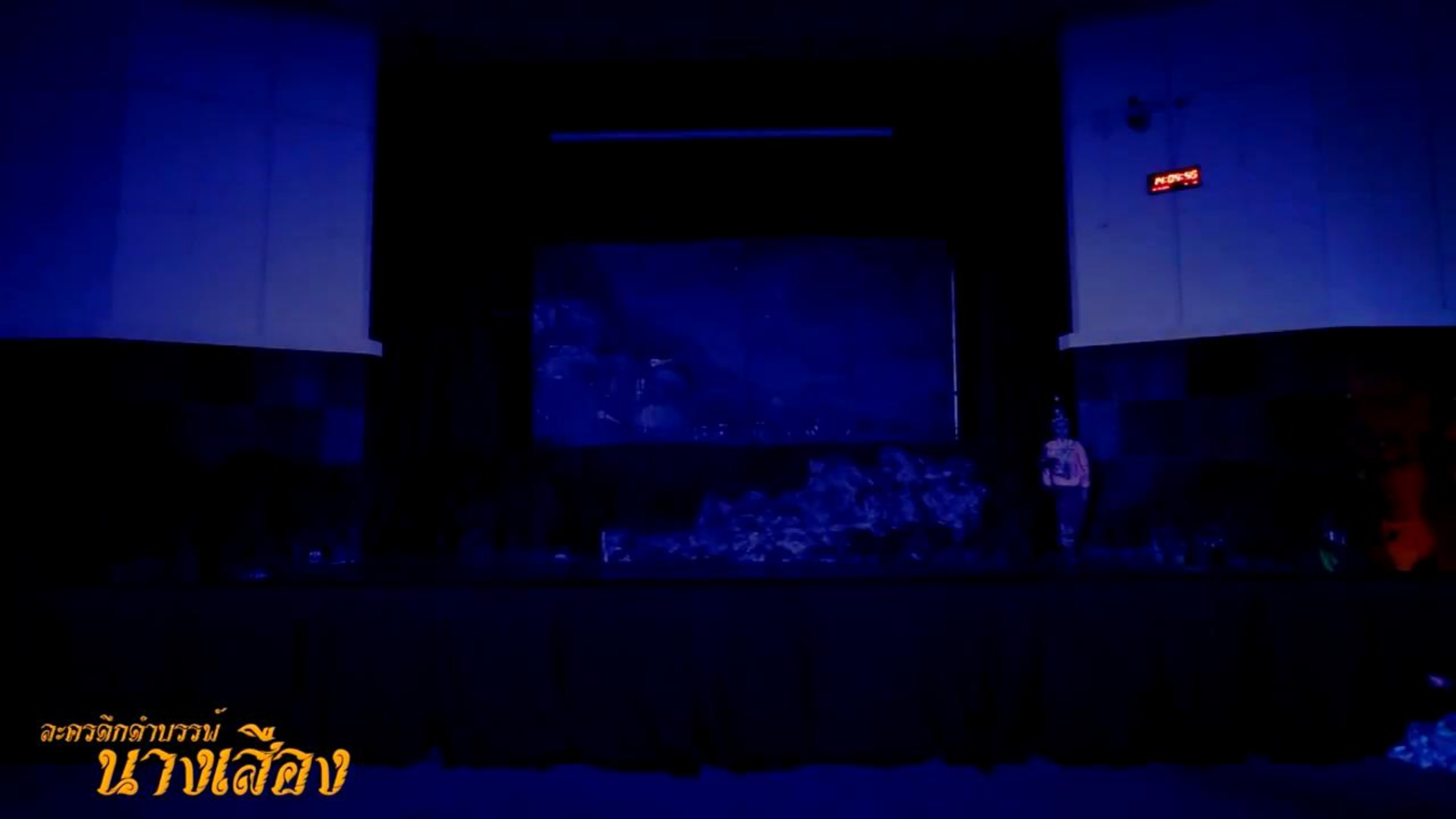
เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่๕) โดยเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ ได้เดินทางไปยุโรปได้ดูละครโอเปร่าและชื่นชอบ เมื่อกลับมาเล่าถวายสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ เป็นผู้สร้างโรงละครและสร้างเครื่องแต่งกาย ส่วนเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เป็นผู้ทรงคิดบทและวิธีการแสดง เมื่อสร้างโรงละครเสร็จแล้วจึงตั้งชื่อว่า “โรงละครตึกดำบรรพ์” และเนื่องจากได้นำละครมาจัดแสดงที่โรงละครแห่งนี้เป็นครั้งแรก จึงทำให้ละครรูปแบบใหม่นี้มีชื่อเรียกว่า “ละครตึกดำบรรพ์”

ละครดึกดำบรรพ์

รูปแบบและวิธีการแสดง ดังนี้

- บทร้องมีแต่บทที่เป็นคำพูด ไม่มีบทที่บอกกิริยาอาการ
- ตัวละครร้องเองและรำเอง ใช้ท่ารำให้เหมาะสมกับคำพูดและกิริยานั้น ๆ
- ทำนองเพลงร้องและเพลงดนตรีปรับให้เข้ากับเหตุการณ์
- เปลี่ยนฉากตามเนื้อเรื่อง

ละครดึกดำบรรพ์ ~
นางเสียดง

สื่อวีดิทัศน์นี้ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ขอขอบคุณสื่อวีดิทัศน์

ละครดีกดำบรรพ์นางเสื่อง

เผยแพร่โดย วิศรุต แก้วพิทักษ์

เผยแพร่วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๖๐

ที่มา https://www.youtube.com/watch?v=yEZ_wS_KJf8

ละครพันทาง

ผู้ให้กำเนิดละครพันทาง คือ เจ้าพระยามหินทร์ศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) ท่านเป็นเจ้าของคณะละครมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ แต่เพ็งมาเป็นหลักฐานมั่นคงในรัชกาลที่ ๕ ตั้งชื่อโรงละครแบบฝรั่งเป็นครั้งแรก เรียกว่า “ปรีนซ์เทียเตอร์” ที่ริเริ่มแสดงละครเก็บเงิน (ตีตั๋ว) ที่โรงละครเป็นครั้งแรก และก่อให้เกิดคำว่า “วิก”

ต่อมาพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ได้ทรงตั้งคณะละครขึ้นชื่อว่า “คณะละครหลวงนฤมิตร” ได้ทรงนำพระราชพงศาวดารไทยมาทรงพระนิพนธ์เป็นบทละคร เช่น เรื่อง วีรสตรีกลาง คุณหญิงโม ฯลฯ

ละครพันทาง

ทรงใช้พระนามแฝงว่า “ประเสริฐอักษร” ปรับปรุงละครขึ้นแสดง เปลี่ยนฉากไปตามเนื้อเรื่อง เรียกว่า “บทละครพระราชพงศาวดาร” และเรียกละครชนิดนี้ว่า “ละครพันทาง”

ผู้แสดงชายและหญิงแสดงตามบทบาทในเรื่อง แต่งกายตามลักษณะเชื้อชาติตัวละครเรื่องที่แสดง ส่วนมากดัดแปลงมาจากบทละครนอก เช่น พระอภัยมณี และเรื่องที่แต่งขึ้นจากพงศาวดารและของชาติต่าง ๆ เช่น จีน แขก มอญ ลาว ไต้หวัน เรื่องห้องสิน ตั้งฮั่น สามก๊ก ชูยถั่ง ราชาธิราช เป็นต้น และปรับปรุงจากวรรณคดีเก่าแก่ของภาคเหนือ เช่น พระลอ

ละครพื้นทาง

- การร่ายรำมีทั้งดัดแปลงมาจากชาติต่าง ๆ ผสมเข้ากับท่ารำของไทย
- คนตรีมักนิยมใช้วงปี่พาทย์ไม้นวม และเพิ่มเครื่องดนตรีอันเป็นสัญลักษณ์ของภาษานั้น ๆ เรียกว่า “เครื่องภาษา” เข้าไปด้วย เช่น ภาษาจีนก็มีกลองจีน กลองต็อก แต่ว ฉาบใหญ่ ส่วนพม่าก็มีกลองยาวเพิ่มเติม เป็นต้น
- นิยมแสดงบนเวที มีการจัดฉากไปตามท้องเรื่องเช่นเดียวกับละครดึกดำบรรพ์

ละครพันทาง เรื่อง **ราชาธิราช**
ตอน **สมิงพระรามรบกามนี**

สื่อวีดิทัศน์นี้ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ขอขอบคุณสื่อวีดิทัศน์

ละคร ราชาราช - ตอน สมิงพระรามรบกามณี

เผยแพร่โดย Siammelodies

เผยแพร่วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๕๙

ที่มา <https://www.youtube.com/watch?v=iJkVDNhrY0c>

ละครเสภา

กำเนิดมาจากการเล่านิทานที่นิยมแพร่หลาย ทำให้เกิดการปรับปรุงแข่งขันกันขึ้น ผู้เล่าบางท่านจึงคิดแต่งเป็นกลอนใส่ทำนองมีเครื่องประกอบจังหวะ คือ “กรับ” จนกลายเป็นขับเสภาขึ้น

สมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีผู้คิดเอาตัวละครเข้ามาแสดงการรำ และทำบทบาทตามคำขับเสภาและร้องเพลง เรียกว่า “เสภารำ”

สมัยรัชกาลที่ ๖ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กับพระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นกวีพจน์สุปรีชา ช่วยกันชำระเสภาขุนช้าง-ขุนแผน แก้ไขกลอนให้เชื่อมติดต่อกันและพิมพ์เป็นฉบับหอสมุดแห่งชาติขึ้นครั้งแรก

ละครเสภา

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ซึ่งเป็นแบบแผนของการแสดงขับเสภา ซึ่งต่อมากลายเป็น “ละครเสภา”

ผู้แสดง มักนิยมใช้ผู้แสดงชายและหญิง ตามบทเสภาของเรื่อง การแต่งกายตามท้องเรื่องคล้ายกับละครพันทาง เรื่องที่แสดง มักจะ นำมาจากนิทานพื้นบ้าน เช่น เรื่องขุนช้างขุนแผน ไกรทอง หรือจาก บทพระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ ๖ เช่น พญาราชवंส สามีคศิเสวก

สัปดาห์วันอนุรักษ์มรดกไทย

๒-๔ เมษายน ๒๕๖๕

สื่อวีดิทัศน์นี้ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ขอขอบคุณสื่อวีดิทัศน์

ละครเสภา เรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ

เผยแพร่โดย น้อย โชนย์กัษ

เผยแพร่วันที่ ๘ เมษายน ๒๕๖๕

ที่มา <https://www.youtube.com/watch?v=3gFzHdepWBg>

กิจกรรม

คำชี้แจง

๑. ให้นักเรียนจับกลุ่ม ๆ ละเท่า ๆ กันและส่งตัวแทนมารับบัตรคำ
๒. ให้นักเรียนจับคู่บัตรคำประกอบด้วย รูปภาพ ลักษณะ ชื่อประเภทละคร ให้สอดคล้องกัน บนโต๊ะนักเรียนของตัวแทน

สรุปละครดึกดำบรรพ์ ละครพันทาง ละครเสภา

ละครดึกดำบรรพ์

เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕

โดยเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ ได้เดินทางไปยุโรปได้ดูละครโอเปร่า เป็นผู้สร้างโรงละครและสร้างเครื่องแต่งกาย โรงละคร ชื่อว่า “โรงละครดึกดำบรรพ์” และได้แสดงละครแบบใหม่ครั้งแรก จึงเรียกว่า “ละครดึกดำบรรพ์”

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เป็นผู้ทรงคิดบทและวิธีการแสดง

รูปแบบแสดง บทร้องมีแต่บทที่เป็นคำพูด ไม่มีบทที่บอกกิริยาอาการ ตัวละครร้องเองรำเอง ทำนองเพลงร้องและเพลงดนตรีปรับให้เข้ากับเหตุการณ์ เปลี่ยนฉากตามเนื้อเรื่อง

สรุปละครดึกดำบรรพ์ ละครพันทาง ละครเสภา

ละครพันทาง

ผู้ให้กำเนิดละครพันทางคือ เจ้าพระยามหินทร์ศักดิ์ธำรง
ตั้งชื่อโรงละครแบบฝรั่งเป็นครั้งแรก เรียกว่า “ปรีนซ์เทียเตอร์”

ใช้ทำรำของไทยและท่าของสามัญชนผสมผสานกัน เปลี่ยนฉากไป
ตามเนื้อเรื่อง เรียกว่า “บทละครพระราชพงศาวดาร” และเรียก
ละครชนิดนี้ว่า “ละครพันทาง”

นิยมใช้ผู้แสดงชายและหญิงแสดงตามบทบาทตัวละครแต่งกายตาม
ลักษณะเชื้อชาติตัวละคร เรื่องที่แสดงดัดแปลงมาจากบทละครนอก
จากพงศาวดาร เช่น จีน แขก มอญ ลาว ได้แก่ พระลอ สามก๊ก
ชุยถั่ง ราชาริราช เป็นต้น

สรุปละครดึกดำบรรพ์ ละครพื้นทาง ละครเสภา

ละครพื้นทาง

ดำเนินเรื่องด้วยคำร้อง ตัวละครจะร้องเองเหมือนละครร้อง มีบทเจรจาเป็นคำพูดธรรมดาแทรกอยู่บ้าง

การร่ายรำมีทั้งดัดแปลงมาจากชาติต่าง ๆ ผสมเข้ากับท่ารำของไทย

ดนตรีใช้วงปี่พาทย์ไม้ฆ้อง และเพิ่มเครื่องดนตรีของภาษานั้น ๆ เข้าไปด้วย เรียกว่า “เครื่องภาษา” เช่น ภาษาจีนมีกลองจีน พม่ามีกลองยาวเพิ่มเติมเป็นต้น นิยมแสดงบนเวที จัดฉากตามท้องเรื่องเช่นเดียวกับละครดึกดำบรรพ์

สรุปละครดึกดำบรรพ์ ละครพันทาง ละครเสภา

ละครเสภา

กำเนิดมาจากการเล่นนิทานที่นิยมแพร่หลาย สมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีผู้คิดเอาตัวละครเข้ามาแสดงการรำและทำบทบาทตามคำขับเสภาและร้องเพลง เรียกว่า “เสภารำ”

สมัยรัชกาลที่ ๖ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับพระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นกวีพจน์สุปรีชาช่วยกันชำระเสภาขุนช้าง-ขุนแผน แก้ไขกลอนให้เชื่อมติดต่อกัน

พิมพ์เป็นฉบับหอสมุดแห่งชาติขึ้นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ซึ่งเป็นแบบแผนของการแสดงขับเสภา ซึ่งต่อมากลายเป็น “ละครเสภา”

ผู้แสดงใช้ผู้แสดงชายและหญิง ตามบทเสภาของเรื่อง การแต่งกายตามท้องเรื่องเรื่องที่แสดง เช่น เรื่องขุนช้างขุนแผน ไกรทอง

บทเรียนครั้งต่อไป

เรื่อง ละครหลวงวิจิตรวาทการ ละครร้อง ละครพูด

สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th

สิ่งที่ต้องเตรียม

กระดาษ A4

กลุ่มละ ๑ แผ่น

